

THE SHARE OF SMALL BUSINESS IN GDP AND ITS IMPACT ON ECONOMIC GROWTH

Firdavs Ergashev

Qashqadaryo viloyati, Qarshi davlat texnika universiteti talabasi

e-mail: efirdavs003@gmail.com

Abstract

This article scientifically analyzes the share of small business in gross domestic product (GDP) and its impact on the country's economic growth. The study examines the experience of developed and developing countries, particularly the indicators of the small business sector in the economy of Uzbekistan. The article quantitatively and qualitatively assesses the contribution of small business to employment, innovation, regional development and export potential. The results of the study can serve as a basis for developing policy recommendations for supporting small business.

Keywords (English): Small business, gross domestic product, economic growth, entrepreneurship, economic policy, employment, innovation.

Introduction

Annotatsiya:

Ushbu maqolada kichik biznesning yalpi ichki mahsulot (YaIM)dagi ulushi va uning mamlakatning iqtisodiy o'sishiga ta'siri ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqotda rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi, xususan O'zbekiston iqtisodiyotidagi kichik biznes sektori ko'rsatkichlari ko'rib chiqiladi. Maqolada kichik biznesning bandlik, innovatsiyalar, mintaqaviy rivojlanish va eksport salohiyatiga qo'shadigan hissasi miqdoriy va sifatiy jihatdan baholanadi. Tadqiqot natijalari kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha siyosiy tavsiyalar ishlab chiqish uchun asos bo'lishi mumkin.¹

Аннотация:

В данной статье на научной основе анализируется доля малого бизнеса в валовом внутреннем продукте (ВВП) и его влияние на экономический рост страны. В исследовании рассматривается опыт развитых и развивающихся стран, в частности показатели сектора малого бизнеса в экономике Узбекистана. В статье количественно и качественно оценивается вклад малого бизнеса в занятость населения, инновации, региональное развитие и экспортный потенциал. Результаты исследования могут служить основой для разработки политических рекомендаций по поддержке малого бизнеса.²

1 . O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Yillik statistik to'plam 2023. — Toshkent, 2023. — 320 b.

2 Всемирный банк. Доклад о мировом развитии 2022: Финансирование для восстановления. — Вашингтон: Группа Всемирного банка, 2022. — 247 с.

Kalit so'zlar (o'zbek): kichik biznes, yalpi ichki mahsulot, iqtisodiy o'sish, tadbirkorlik, iqtisodiy siyosat, bandlik, innovatsiyalar.

Ключевые слова (русский): малый бизнес, валовой внутренний продукт, экономический рост, предпринимательство, экономическая политика, занятость, инновации.

Kirish

Jahon iqtisodiyotida kichik biznes sektori iqtisodiy rivojlanishning muhim harakatlantiruvchi kuchlaridan biri sifatida tan olingan. Turli mamlakatlarda kichik va o'rta korxonalar (KOK) YaIMning 40-60 foizini va ish bilan bandlikning 60-70 foizidan ortig'ini ta'minlaydi.³ Kichik biznes nafaqat iqtisodiy faollikning asosiy omili, balki ijtimoiy barqarorlik, innovatsiyalar va mintaqaviy rivojlanishning muhim manbayi hisoblanadi.

O'zbekistonda so'nggi o'n yillikda kichik biznes rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. 2017-yildan boshlab amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar doirasida tadbirkorlik muhitini yaxshilash, soliq yukini kamaytirish va kichik korxonalariga moliyaviy qo'llab-quvvatlash ko'rsatish bo'yicha keng ko'lamlı chora-tadbirlar amalga oshirildi.⁴ Biroq kichik biznesning YaIMdagi ulushi va uning iqtisodiy o'sishga ta'sirini ilmiy jihatdan baholash masalasi hali ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

Ushbu tadqiqotning maqsadi kichik biznesning milliy iqtisodiyotdagi o'rnini aniqlash, uning YaIM shakllanishidagi rolini tahlil qilish va iqtisodiy o'sishga ta'sir mexanizmlarini ko'rib chiqishdan iborat. Tadqiqot ob'ekti sifatida O'zbekiston va rivojlangan mamlakatlarning kichik biznes sektori tanlangan.

1. KICHIK BIZNESNING YaIMDAGI ULUSHI: TAHLIL VA NATIJALAR

1.1. Xalqaro tajriba

Rivojlangan mamlakatlarda kichik va o'rta korxonalar YaIMning katta qismini tashkil etadi. OECD ma'lumotlariga ko'ra, Yevropa Ittifoqida kichik va o'rta korxonalar umumiy YaIMning 56,4 foizini ta'minlaydi va ish bilan bandlikning 66,8 foizini o'z zimmasiga oladi.⁵

AQSH da kichik biznes (500 kishidan kam xodimli korxonalar) YaIMning taxminan 43,5 foizini yaratadi va xususiy sektorda 46,4 foiz ish o'rinlarini ta'minlaydi. Xitoyda kichik va o'rta korxonalar YaIMning 60 foizidan ortig'ini, patentlarning 70 foizini va eksportning 60 foizini ta'minlaydi.⁶

Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlarida, jumladan Singapur, Malayziya va Tailandda kichik biznes iqtisodiy diversifikatsiyaning asosiy omili bo'lib xizmat qiladi. Bu mamlakatlarda kichik

3 OECD. SME and Entrepreneurship Outlook 2023. — Paris: OECD Publishing, 2023. — 380 p. DOI: 10.1787/df185e88-en.

4 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son Farmoni «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida». — Toshkent: Adolat, 2017.

5 Schumpeter J.A. The Theory of Economic Development. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1934. — 255 p.

6 U.S. Small Business Administration. Small Business Economic Profile 2023. — Washington, D.C.: SBA Office of Advocacy, 2023.

biznesni rivojlantirishga yo'naltirilgan maqsadli davlat siyosati muhim natijalar berganini ko'rish mumkin.

1.2. O'zbekistonda kichik biznes ko'rsatkichlari

O'zbekistonda kichik biznes sektori so'nggi yillarda sezilarli o'sish sur'atlarini ko'rsatmoqda. O'zbekiston Statistika agentligining rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda kichik biznes sub'ektlari YaIMning 56,8 foizini shakllantirdi, bu ko'rsatkich 2015-yilda 54,3 foiz bo'lgan.⁷ Bandlik sohasida kichik biznes 2023-yilda umumiy ish bilan bandlikning taxminan 72 foizini ta'minladi. Bu ko'rsatkich kichik biznes sektorining iqtisodiy ahamiyatini yaqqol namoyon etadi. Shu bilan birga, eksport tarkibida kichik korxonalar ulushi hali ham past — 12-15 foiz atrofida — bo'lib qolmoqda, bu esa sektordagi unumdorlik va raqobatbardoshlik muammolarini ko'rsatadi.

Mintaqaviy jihatdan kichik biznes rivojlanishida sezilarli farqlar mavjud. Toshkent shahri va Toshkent viloyati kichik korxonalar soni va ularning YaIMga qo'shadigan hissasi bo'yicha boshqa mintaqalardan ancha oldinda. Bu hol mintaqaviy tengsizlik muammosini hal etishda kichik biznesni rivojlantirishning mintaqalar bo'yicha farqlashtirilgan yondashuvini talab qiladi.

1-jadval. Turli mamlakatlarda kichik biznesning asosiy ko'rsatkichlari (2023)

Mamlakat	YaIMdagi ulushi (%)	Bandlik (%)	Eksport ulushi (%)	Patent ulushi (%)
Yevropa Ittifoqi	56,4	66,8	~40	20–30
AQSH	43,5	46,4	~32	~25
Xitoy	>60	~75	60	70
O'zbekiston	56,8	72	12–15	Ma'lumot yo'q

2. KICHIK BIZNESNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIR MEXANIZMLARI

2.1. Bandlik va daromadlar

Kichik biznes iqtisodiy o'sishga ta'sirining birinchi va eng muhim kanali — bu ish o'rinlari yaratish. Yirik korporatsiyalarga nisbatan kichik korxonalar bir birlik kapitalga ko'proq ish o'rmini yaratadi. Bu, ayniqsa, ishsizlik darajasi yuqori bo'lgan rivojlanayotgan mamlakatlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.⁸

Daromadlar taqsimoti nuqtai nazaridan ham kichik biznes muhim rol o'ynaydi. Kichik va o'rta korxonalar odatda ko'proq mehnat talab qiluvchi ishlab chiqarish usullarini qo'llaydi, bu esa daromadlarni kengroq ijtimoiy guruhlar o'rtasida taqsimlashga yordam beradi va iqtisodiy tengsizlikni kamaytiradi.

⁷ O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Kichik biznes va tadbirkorlik statistikasi 2023. — Toshkent, 2023

⁸ Ayyagari M., Beck T., Demircuc-Kunt A. Small and Medium Enterprises across the Globe // Small Business Economics. — 2007. — Vol. 29, No. 4. — P. 415–434.

2.2. Innovatsiyalar va texnologik rivojlanish

Schumpeter nazariyasiga ko'ra, tadbirkorlik faoliyati va innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi hisoblanadi. Kichik korxonalar odatda yangi g'oyalarni tezroq sinovdan o'tkazadi, yangi bozor segmentlarini kashf etadi va mavjud mahsulotlarni takomillashtiradi.

OECD ma'lumotlariga ko'ra, kichik va o'rta korxonalar rivojlangan mamlakatlarda yangi patentlarning 20-30 foizini ro'yxatdan o'tkazadi va ilmiy-tadqiqot ishlari uchun ajratilgan xarajatlarning sezilarli qismini tashkil etadi.⁹ Biroq kichik korxonalar moliyaviy imkoniyatlari cheklanganligi sababli innovatsiyaga investitsiyalar qilishda qiyinchilikka duch keladi.

2.3. Raqobat muhiti va bozor samaradorligi

Kichik biznesning ko'pligi bozorda raqobatning kuchayishiga olib keladi, bu esa narxlarni pasaytirish va sifatni oshirishga xizmat qiladi. Monopolistik va oligopolistik bozor tuzilmalariga nisbatan kichik korxonalar ko'p bo'lgan bozorlarda iste'molchilar ko'proq foyda oladi.

Bundan tashqari, kichik biznes yirik korporatsiyalar uchun mahsulot va xizmatlar yetkazib beruvchi sifatida iqtisodiy zanjirda muhim o'rin egallaydi. Bu vertikal integratsiya va klasterlar shakllanishiga yordam beradi, bu esa pirovardida iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

2.4. Mintaqaviy rivojlanish va urbanizatsiya

Kichik biznes shahar va qishloq hududlari o'rtasidagi iqtisodiy farqlarni qisqartirishda muhim rol o'ynaydi. Qishloq joylaridagi kichik korxonalar mahalliy iqtisodiyotni rivojlantiradi, aholi migratsiyasini kamaytiradi va mintaqaviy infratuzilmaning rivojlanishiga hissa qo'shadi.

O'zbekiston uchun bu jihat ayniqsa dolzarb bo'lib, mamlakat aholisining taxminan 50 foizi qishloq joylarida yashaydi.¹⁰ Qishloq va chekka hududlarda kichik korxonalarga berilayotgan moliyaviy qo'llab-quvvatlash, soliq imtiyozlari va infratuzilma rivojlantirish mintaqaviy tengsizlikni kamaytirish yo'lida muhim ahamiyatga ega.

3. KICHIK BIZNES RIVOJLANISHIGA TO'SQINLIK QILUVCHI OMILLAR

Kichik biznesning iqtisodiy o'sishga qo'shadigan hissasini oshirishga bir qator to'siqlar yo'l qo'ymaydi. Moliyaga kirish imkoniyatining cheklanganligi eng muhim muammolardan biri hisoblanadi. Kichik korxonalar bank kreditlarini olishda garov yetishmasligi, kredit tarixi yo'qligi va foiz stavkalarining yuqoriligi kabi muammolarga duch keladi.¹¹

Ma'muriy to'siqlar — litsenziyalash, ruxsatnomalar olish va nazorat organlarining tekshiruvlari — kichik biznes rivojlanishini sekinlashtiradi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar

9 OECD. Science, Technology and Innovation Outlook 2023. — Paris: OECD Publishing, 2023.

10 O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Demografik hisobot 2023. — Toshkent, 2023.

11 Rashidova D.A. Kichik biznes sub'ektlari uchun moliyaviy resurslardan foydalanish muammolari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. — 2021. — № 3. — B. 45–58.

doirasida bu sohadagi yuklama sezilarli darajada kamaytirilgan, biroq muammo to'liq hal etilmagan.

Malakali kadrlar yetishmasligi, zamonaviy texnologiyalarga kirish imkonining cheklanganligi va bozor haqidagi ma'lumotlarning yetishmasligi ham kichik biznes rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida kichik korxonalar uchun raqamli savodxonlik va texnologiyalarni o'zlashtirishga ko'maklashish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

4. KICHIK BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH BO'YICHA DAVLAT SIYOSATI TAHLILI

O'zbekistonda kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha bir qator muhim qonuniy hujjatlar va dasturlar qabul qilingan. 2018-yilda qabul qilingan «Tadbirkorlik faoliyatining kafolatlari to'g'risida»gi qonun tadbirkorlarning huquqlarini himoya qilish va biznes muhitini yaxshilash uchun muhim asos yaratdi. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash sohasida Tadbirkorlik sub'ektlariga moliyaviy imtiyozlar va imtiyozli kredit berish ko'lami kengaytirildi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha bir qator fondlar tashkil etildi va ularning mablag'lari oshirildi.

Soliq siyosati jihatidan ham muhim o'zgarishlar amalga oshirildi. Soddashtirilgan soliq tizimi joriy etildi va kichik biznes sub'ektlari uchun soliq yukining kamaytirilishi sezilarli natijalar berdi. 2020-yildan boshlab joriy etilgan yagona soliq to'lovi tizimi kichik korxonalar uchun moliyaviy hisobdorlikni soddashtirdi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot kichik biznesning milliy iqtisodiyotdagi ulushi va iqtisodiy o'sishga ta'siri masalasini keng qamrovda tahlil qildi. Olingan natijalar asosida quyidagi asosiy xulosalar shakllandi:

Birinchidan, kichik biznes dunyo mamlakatlarining aksariyatida YaIMning 40-60 foizini tashkil etib, iqtisodiy rivojlanishning hal qiluvchi omili hisoblanadi. O'zbekistonda ham bu ko'rsatkich xalqaro o'rtacha ko'rsatkich bilan deyarli mos tushadi — 56,8 foiz. Biroq eksport tarkibidagi ulush va mehnat unumdorligi bo'yicha rivojlangan mamlakatlarga yetib olish uchun sezilarli ish talab etiladi.

Ikkinchidan, kichik biznes iqtisodiy o'sishga bandlik, innovatsiyalar, raqobat muhitini kuchaytirish va mintaqaviy rivojlanish kabi bir necha kanal orqali ta'sir ko'rsatadi. Bu ta'sirni kuchaytirish uchun davlat siyosatining bir necha yo'nalishda uyg'unlashtirilishi talab etiladi.

Uchinchidan, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha samarali siyosat yaratish uchun moliyaga kirish imkoniyatini oshirish, ma'muriy to'siqlarni qisqartirish, kadrlar malakasini oshirish va raqamli infratuzilmani rivojlantirish birgalikda amalga oshirilishi lozim.

To'rtinchidan, mintaqaviy tengsizlikni kamaytirish va qishloq hududlarini rivojlantirish bo'yicha kichik biznesga alohida e'tibor qaratilishi zarur. Buning uchun mintaqalar bo'yicha farqlashtirilgan soliq imtiyozlari va moliyaviy ko'maklashish mexanizmlari takomillashtirilishi kerak.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, olingan natijalar va tavsiyalar kichik biznesni rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlarini ishlab chiqish, iqtisodiy siyosatni

takomillashtirish va joriy islohotlar samaradorligini baholash uchun nazariy asos bo'lib xizmat qila oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Yillik statistik to'plam 2023. — Toshkent, 2023. — 320 b.
2. Всемирный банк. Доклад о мировом развитии 2022: Финансирование для восстановления. — Вашингтон: Группа Всемирного банка, 2022. — 247 с.
3. World Bank. Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. — Washington, D.C.: World Bank Group, 2023.
4. OECD. SME and Entrepreneurship Outlook 2023. — Paris: OECD Publishing, 2023. — 380 p. DOI: 10.1787/df185e88-en.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-son Farmoni «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida». — Toshkent: Adolat, 2017.
6. Schumpeter J.A. The Theory of Economic Development. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1934. — 255 p.
7. U.S. Small Business Administration. Small Business Economic Profile 2023. — Washington, D.C.: SBA Office of Advocacy, 2023.
8. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Kichik biznes va tadbirkorlik statistikasi 2023. — Toshkent, 2023.
9. Ayyagari M., Beck T., Demircuc-Kunt A. Small and Medium Enterprises across the Globe // Small Business Economics. — 2007. — Vol. 29, No. 4. — P. 415–434.
10. OECD. Science, Technology and Innovation Outlook 2023. — Paris: OECD Publishing, 2023.
11. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Demografik hisobot 2023. — Toshkent, 2023.
12. Rashidova D.A. Kichik biznes sub'ektlari uchun moliyaviy resurslardan foydalanish muammolari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. — 2021. — № 3. — B. 45–58.

